

MEGKEZDŐDÖTT KÖNYVKATALÓGUSAINK RETROSPEKTÍV KONVERZIÓJA

A CÉDULAKATALÓGUSOK retrospektív konverziója, azaz a sokszorosított vagy kézzel írt katalóguscédulákon szereplő – adott gyűjteményben lévő – művek adatainak adatbázisokba, OPAC-okba szervezése az 1980-as években kezdődött a nagy európai könyvtárakban. Számos módszert alkalmaztak a komoly kihívást jelentő és nagy anyagi befektetést igénylő feladat megoldására, amelyek közül a legismertebbek:

- közvetlen adatbevitel (az adatok begépelése a választott formátumba – általában MARC, azaz géppel olvasható rekordformátumba) saját személyzettel,
- ugyanennek elvégeztetése külső, a tevékenységre szakosodott céggel,
- a cédulák adatainak felismertetése optikai karakterfelismerő programmal és az adatelemek behelyezése MARC formátumba,
- a cédulák szkennelése kép formára és a megjelölt adatok kereshetővé tétele megfelelő keresőprogramokkal,
- rekordok átvétele már meglévő adatbázisokból és kiegészítésük a helyi adatokkal,
- valamint a fentiek valamilyen kombinációja.

Az egyre terjedő online katalógusokkal, integrált könyvtári rendszerekkel szemben támasztott jogos használói igény, hogy ne csak az új vagy a tíz-húsz évre visszamenő beszerzések adatai kerüljenek az adatbázisokba, hanem a könyvtárak teljes állományáról lehessen tájékozódni az Interneten. Ugyanakkor be kell látni, hogy ennek megvalósítási költségei rendkívül magasak, az adott belső feldolgozó kapacitások szűkösek, az egész tevékenység – bármilyen racionális megoldást alkalmaznak is – rendkívüli pénzügyi forrásokat igényel, amelyek a szokásos éves könyvtári költségvetésekből nem teremthetők elő. A nagy nemzeti könyvtári katalóguskonverziós programok külön e célra elkülönített állami támogatásokat igényeltek és kaptak.

Az Országos Széchényi Könyvtár 1993-ban fogalmazta meg először a retrokonverzió megvalósítására vonatkozó koncepcióját, majd azóta szinte minden évben készített e tárgyban tanulmányt és költségbecsléseket. 2003-ban végül kidolgozott egy minden szempontot mérlegelő, optimális megoldási javaslatokat felvázoló, szabályzatokkal kiegészített megvalósíthatósági tanulmányt „Javaslat az Országos Széchényi Könyvtár könyvkatalógusainak ret-

rospektív konverziójára” címmel, amelynek alapján az Informatikai és Hírközlési Minisztérium, a Nemzeti Digitális Adattárhoz tartozó projektek keretében vállalta a nagyszabású munka elindításának finanszírozását. Az IHM és az OSZK közötti szerződés aláírására 2003 decemberében került sor. A szerződés értelmében az OSZK „a könyvek cédulakatalógusának retrospektív konverzióját kezdi, és a számrendes cédulakatalógusból mintegy 400 000 cédula adatait digitálisan rögzíti a szerződés 1. számú mellékletét képező feladatleírás, rendszerterv és költségvetés feltételei szerint”. A munkát, a retrokonverzió első szakaszát 2004. június végére kellett teljesíteni, a részletes szakmai és pénzügyi zárójelentést július utolsó napján kellett benyújtani a támogatást biztosító IHM-nek. Nem hallgathatjuk el, hogy az első szakasz lebonyolítását eredetileg egy teljes évre terveztük!

¶ A kezdeti lépések, a módszer és az együttműködő partnerek:

2004. JANUÁR: tenderkiírás (közbeszerzési pályázat), lebonyolítás, értékelés, eredményhirdetés: a nyertes a Medea Services Kft., szerződéskötés 2004. január 13-án. A Medea Services Kft. mellett szóló érvek:

- műszaki és szakmai alkalmasság: telephelyek Budapesten és Nagyváradon, több mint 130 munkaállomással, saját szoftverfejlesztés;
- referenciák: nagykönyvtári konverziós tapasztalatok, pl. Die Deutsche Bibliothek (4,8 millió cédula, 1999–2004), Staatsbibliothek zu Berlin (800 ezer cédula, 2002–2005), Universitätsbibliothek Basel (1,2 millió cédula, 2003–2004);
- kedvező árajánlat az OSZK-nak, adatbevitel besorolási adatokkal együtt: 225,- Ft/cédula.

¶ Mit végez az OSZK, mit a Medea Kft.?

OSZK:

- A külső partner számára a szabályzatok pontosítása, újak készítése, specifikációk a MARC rekordok átadásához, átvételéhez, a karakterkészlethez, a raktári jelzetfájlok előállításához stb.
- A besorolási adatok egységesítéséhez belső műhelymunkával létrehozzuk részben előzetesen, részben a konverzió során a besorolási adatfáj-

lokat, főként a személynevekre és a testületi ne-
vekre, amelyek mind az egységesített, mind az
azoktól eltérő utalóformákat, illetve a névvál-
tozásokat tartalmazzák.

- A belső munkacsoport feladata a szállított re-
kordok ellenőrzése megfelelő programokkal,
illetve intellektuális munkával.
- A projekt adminisztrációja, irányítása, kapcsola-
lattartás a Medea Kft-vel személyesen vagy
e-mailben.

MEDEA KFT.:

- Elszállítja és beszkeneli (képpé alakítja) az
OSZK helyrajzi katalógusából kiválasztott
400 000 cédulát.
- Megírja saját rögzítési szabályzatát (ezt egyez-
teti az OSZK-val), majd próbarögzítést végez
200 válogatott cédulából (ezeket az OSZK el-
lenőrzi és javítja).
- Saját ellenőrző és konvertáló programokat ír.
- Betanítja a munkatársakat (adatrögzítők és re-
vizorok), elkezd az üzemszerű rögzítést,
majd nagy ütemben halad, miközben folya-
matos problémamegoldó tárgyalást folytat az
OSZK szakértőivel.

¶ Munkamódszer a Medea Kft-nél: kétszeres adatrögzítés

Az ADATRÖGZÍTŐK nagyméretű, osztott képernyőn
vagy kétmonitoros munkaállomásoknál dolgoznak.
Bal oldalon vagy a képernyő felső részén látják a
katalóguscédula képét, jobb oldalon vagy a képer-
nyő alsó részén jelenik meg a kitöltésre váró adat-
lap. Értelmezik, minősítik a cédulán lévő adatele-
meket és a szabályzatnak megfelelően rögzítik az
adatlapra. Minden egyes céduláról két rögzítő viszi
be ugyanazokat az adatokat, a létrehozott rekordo-
kat program segítségével ütköztetik, és ha eltérés
van, javítanak. Bizonytalanság esetén (nehezen ér-
telmezhető a cédula tartalma, esetleg olvashatatlan
egy karakter vagy sor) megjegyzést fűznek a rekord-
hoz, a javításokat az OSZK munkacsoport végzi el.
A szabályzatok alapján a konverzió első szakaszá-
ban a rögzítést végzők felismerik a besorolási adat-
formátumokat, a leírás adatcsoportjaiba tartozó
adatelemeket, a nem latin betűs írásmódból transz-
literált szövegeket és meg tudják valósítani ezek
HUNMARC formátumú egységes rögzítését ANSEL
karakterkészletben. Az adatrögzítést a szűk határ-
idő miatt rendkívül gyorsan kell lebonyolítani (na-
ponta és fejenként kb. 150 cédula), ugyanakkor nem
csupán mechanikus munkáról van szó, hiszen a ré-
gi katalóguscédulákon szereplő adatokat és jeleket
a mai kor katalogizálási szabályzatainak megfele-

lően kell értelmezni. Ezt leginkább úgy érzékeltet-
hetjük, hogy a retrokonverzió „intellektuális konver-
ziót” is jelent.

¶ Hol tartunk most?

VALAMENNYI előkészítő feladatot elvégeztük. A bel-
ső munkacsoport folyamatosan készíti az AMICUS-
ban (az OSZK integrált könyvtári rendszerében) a
besorolási rekordokat, a betanulást követően egyre
nagyobb ütemben. Megtörtént a szkennelés. A Me-
dea Kft. nagy erővel végzi az adatrögzítést, százez-
res adagokban várjuk a rekordokat, amelyeket először
a tesztadatbázisba töltjük be, ellenőrizzük minősé-
güket, azt követően kerülnek az éles adatbázisba és
lesznek kereshetők az online katalógusban.

¶ Mit várhatunk, mit nem?

Az ONLINE KATALÓGUS bővül 400 000 cédula adata-
val, az új rekordok letölthetők HUNMARC formá-
tumban, valamint használhatóvá válnak a besorolá-
si adatrekordok. Egyelőre nem lesz látható minden
példányadat, mivel a helyrajzi katalógus csak a mu-
zeális példányokat és egy további, az olvasók ren-
delkezésére álló példány adatait tartalmazza a köte-
lespéldányok esetében. A külföldi beszerzések pedig
majd minden esetben egypéldányosak. A többes-
példányok adataival csak egy későbbi konverziós
fázisban tudjuk kiegészíteni az egyes tételeket. Fon-
tos tudni, hogy az online katalógusnak a retrokon-
verzióval bekerült része nem nemzeti bibliográfiai
rekordhalmaz, pusztán a cédulakatalógusban sze-
replő adatokat tartalmazza. Ugyanakkor hangsúly-
ozzuk, hogy a konverziótól az OSZK-szolgáltató-
sok minőségének javulását várjuk, amelyek röviden
a következők:

- a feltárt állományrészről a távoli felhasználók
is tájékozódhatnak a web-en elérhető online
katalógus révén,
- a rekordok nem csak az OSZK online kataló-
gusába, hanem a MOKKA-ba is bekerülnek,
- könnyebb, gyorsabb és hatékonyabb a hozzáfé-
rés a konverzió során feltárt állományrészhez,
- javul a helyi kiszolgálás és a könyvtárközi köl-
csönzés teljesítési ideje,
- megnő a visszakeresési pontok száma,
- javulnak a belső könyvtári munkafolyamatok.

¶ Miben bízunk?

ABBAN, hogy az adatbázis használói elégedettek
lesznek a projekt első szakaszának eredményeivel,
várják, követelik annak folytatását, valamint, hogy
a finanszírozó is úgy értékeli a teljesítményt, hogy
elengedhetetlennek véli a további szakaszok bo-

nyolítását és biztosítja az ahhoz szükséges anyagi támogatást.

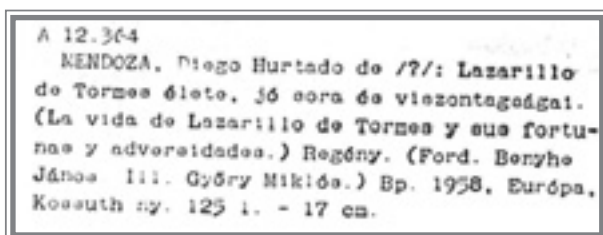
¶ Néhány példa a szkennelt cédulák látványára

1. kép: Nehezen olvasható cédula, a szerző neve után kérdőjel ferde vonalak között, az eredeti

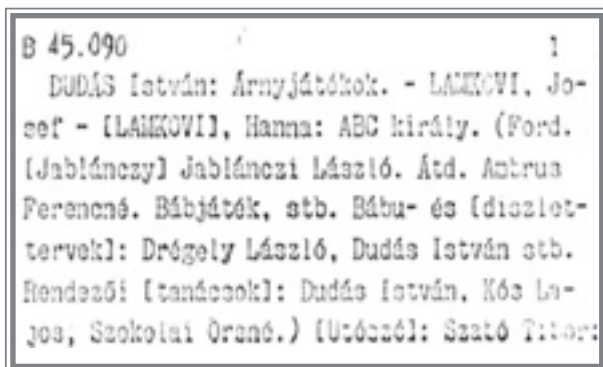
cím zárójelben, a Bp.-t a rögzítésnél mindig ki kell írni, l. helyett p.-t kell rögzíteni.

2-3. kép: Közös főcím nélküli gyűjtemény, sorozatba tartozik, többoldalas cédula, régi szabvány szerinti leírás.

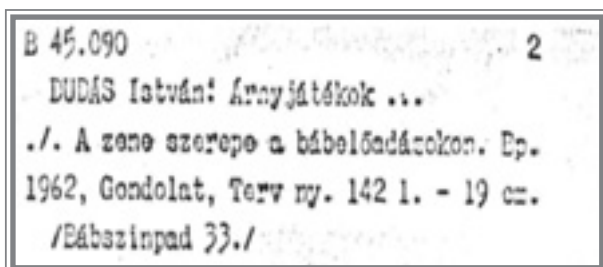
BERKE BARNABÁSNÉ *berk@oszk.hu*

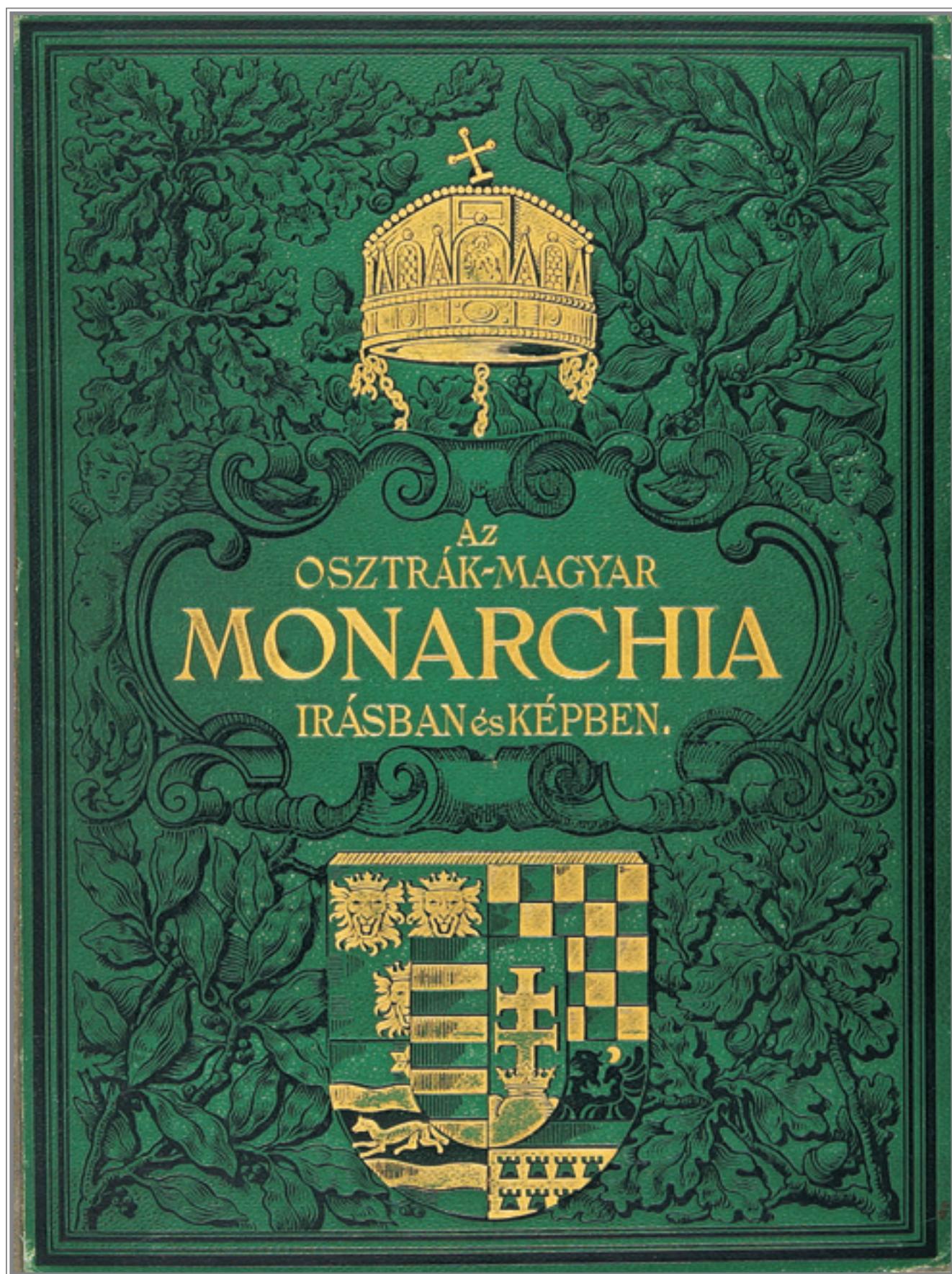
1. kép

2. kép

3. kép

Jókai Mór ismertségét Ausztriában annak is köszönhető, hogy a 80-as években Rudolf trónörökösrel közösen szerkesztette és írta az *Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képpen* című monumentális sorozatot. OSZK. M 72.317